

dr.sci. Velimir PIŠKOREC
Filozofski fakultet Zagreb

ONOMAZIOLOGIJA I MORFOLOGIJA ĐURĐEVEČKIH GERMANIZAMA

NACRTAK

U uvodnome se dijelu rada prikazuje temeljno nazivlje istraživanja posuđenica kao jednoga od središnjih područja dodirnoga jezikoslovlja. U drugome dijelu rada u glavnim se crtama navode osobitosti podravskoga dijalekta, u koji se ubraja i đurđevečki govor te se daju osnovne informacije o njemačko-hrvatskom jezičnom dodiru koji je u đurđevečkoj Podravini postojao tijekom razdoblja Vojne krajine, tj. između druge polovice 16. stoljeća i osamdesetih godina 19. stoljeća. Treći dio rada sadrži selektivan, onomaziološki popis germanizama u đurđevečkom govoru, razvrstanih prema različitim područjima izvanjezične stvarnosti. Četvrti dio rada posvećen je opisu morfološke adaptacije germanizama i mogućnostima njihove klasifikacije s obzirom na morfološki aspekt.

DODIRNO JEZIKOSLOVLJE I ISTRAŽIVANJE POSUĐENICA

Dodirno jezikoslovlje lingvistička je disciplina koje su predmet jezični dodiri. Za dva se jezika kaže da su u dodiru ako ih isti dvojezični ili višejezični govornici naizmjenično upotrebljavaju u raznim komunikacijskim situacijama. Polazeći od činjenice da jezični dodir ostavlja tragove u jezicima koji u njemu sudjeluju te da se na temelju tih tragova mogu postići spoznaje o procesu jezičnoga dodira, Bechert i Wildgen (1991: 57–103) postuliraju tri razine realizacije jezičnih dodira: razinu jezične porabe, razinu jezičnoga sustava i razinu jezičnoga razvitka.

- I. Razina jezične porabe (fr. *parole*) obuhvaća aktualne pojave u konkretnim komunikacijskim situacijama jezičnoga dodira: spontane prilagodbe, transfere, miješanja. Te se pojave najčešće javljaju pri kodnome preključivanju dvojezičnih govornika i u govoru stranaca.
- II. Razina jezičnoga sustava (fr. *langue*) odnosi se na sinkronijsku dijagnozu i dijakronijsku analizu pojedinih tragova jezičnoga dodira u kojem jezičnom sustavu. Ovdje se ponajprije misli na procese posuđivanja na leksičkoj razini, ali i u drugim područjima jezičnoga sustava kao što su fonologija i sintaksa.
- III. Razina jezičnoga razvitka podrazumijeva dijakronijski razvitak čitavih jezičnih sustava koji su u intenzivnom dodiru s drugim jezičnim sustavima tijekom duljega vremenskoga razdoblja. Primjer su takvoga razvitka kontaktni jezici poput pidžina i kreola.

Središnje mjesto u tradiciji dodirnoga jezikoslovlja zauzima proučavanje jezičnoga posuđivanja, a u sklopu njega istraživanje posuđenica kao posljedica svojedobnoga jezičnoga dodira na leksičkoj razini jezičnoga sustava. Istraživanje posuđenica podrazumijeva u načelu dvije temelj-

ne metode: a) sinkronijsko dijagnosticiranje i b) dijakronijsku analizu posuđenih leksičkih elemenata (Bechert i Wildgen 1991: 57). Sinkronijska dijagnoza odnosi se na identifikaciju pojedinih leksičkih jedinica određenoga jezika kao posuđenica, tj. kao riječi tvorenih prema leksičkim jedinicama kojega drugoga jezika. Dijakronijska pak analiza obuhvaća sistemskolingvističko istraživanje grafemskih, fonoloških, morfosintaktičkih i semantičkih obilježja posuđenih leksičkih jedinica s obzirom na jezik kojega su elementi, ali i u odnosu na inojezične leksičke predloške prema kojima su tvorene.

Dakako, kao i u ostalim područjima dodirnoga jezikoslovlja i pri istraživanju posuđenica potrebno je uzeti u obzir povijesne i društvene okolnosti jezičnoga dodira kao preduvjeta za nastanak posuđenica, no opis toga konteksta treba strogo odvojiti od sistemskolingvističkoga opisa. Leksički utjecaj jednoga jezika na drugi objašnjava se u dodirnom jezikoslovlju uglavnom s obzirom na dva aspekta:

- a) Za razliku od gramatičkih i sintaktičkih elemenata i veza jezičnoga sustava, koje uglavnom obavljaju unutarjezične funkcije (npr. rekcija, kongruencija, red riječi) ili se veoma općenito odnose na izvanjezičnu stvarnost (npr. glagolsko vrijeme), kod većine leksičkih elemenata kojega jezika u prvome se planu nalazi denotativna funkcija. Tako će govornik jezika X kao prvoga jezika, koji percipira (sluša ili uči) neki jezik Y, najlakše razumjeti i naučiti upravo leksičke elemente jezika Y, jer se njima manje ili više eksplicitno imenuju pojedine odsječke izvanjezične stvarnosti. Tom činjenicom objašnjava se, primjerice, pojava da je puno lakše naučiti vokabular kojega jezika nego njegov izgovor ili pak gramatiku.
- b) Leksičke jedinice jezičnoga sustava tvore manje ili više otvoren podsustav, koji je u smislu međudjelovanja s istovrsnim sustavima drugih jezika puno dinamičniji nego što je tome tako s gramatičkim ili sintaktičkim podsustavom. Pojednostavljeno rečeno, u usporedbi s gramatičkom i fonološkom sastavnicom jezičnoga sustava, koje su podložne mijenama tek kroz veoma dugo razdoblje, leksička je komponenta jezičnoga sustava daleko prijemčivija za inovacije.

Denotativna funkcija leksičkih elemenata u odnosu na izvanjezičnu stvarnost i sistemska otvorenost leksičkih sustava mogu se navesti kao kognitivno–semantička i strukturalna podloga leksičkoga utjecaja jednoga jezika na drugi. Osim toga, u mnogim se slučajevima međujezični leksički utjecaji tumače univerzalnom potrebom za imenovanjem novih entiteta (Weinreich 1953: 53–62). Motivi za leksičko posuđivanje mogu se nalaziti i u samom jeziku u kojem nastaju posuđenice; ovamo se ubrajaju neznatna frekventnost pojedinih riječi, štetna homonimija i trajna potreba za sinonimijom. Motivacijski čimbenici leksičkoga posuđivanja u jezičnim iskazima govornika pojedinoga jezika mogu biti i privid nedovoljne diferenciranosti pojedinih značenjskih polja, društveni prestiž jezika davaoca ili pak puki nemar govornika.

Navedeni motivi nikako se ne mogu smatrati apsolutnim determinantama, već u njima treba gledati moguće motivacijske težnje koje se mogu raspoznati tek pošto je posuđena leksička jedinica dijagnosticirana kao takva. Za razliku, primjerice, od predviđanja fonoloških interferencija na temelju kontrastivne analize, u leksičkome području prognostički aspekt ima malu ili nikakvu vrijednost. *“Proučavanjem općih uzroka interferencije moglo se predvidjeti posuđivanje mnogih riječi, no to se nije dogodilo. Otpor nekih riječi da posluže kao modeli za potencijalne posuđenice još nije objašnjen. To je jedan od neriješenih problema jezičnoga dodira.”* (isto, 61). (prev. V.P.).

Predmet istraživanja posuđenica jest podskup svih leksičkih jedinica jezičnoga sustava X koje su nastale sudjelovanjem jezičnoga sustava X u dodiru s jezičnim sustavom Y. Jezični sustav X, kojega se elementi proučavaju s obzirom na njihovu sistemskolingvističku prilagodbu, naziva se *jezikom primaocem*. Jezični sustav Y kojega su se elementi najprije pojavljivali u jezičnim iskazima unutar jezične porabe jezika X, a zatim se društvenim sankcioniranjem integrirali u jezični sustav X, naziva se *jezikom davaocem*.

Integrirani elementi jezika primaoca odnosno posuđene leksičke jedinice u tradicionalnoj se lingvistici i u općem jeziku nazivaju *posuđenicama*, dok aktualna terminologija dodirnoga jezikoslovlja preferira naziv *replika*. *Model* je pak naziv za element jezika davaoca koji se pri procesu jezičnoga posuđivanja najprije pojavljivao u iskazima govornika jezika primaoca, a zatim se društvenim sankcioniranjem i sistemskolingvističkom adaptacijom premetnuo u odgovarajuću repliku u sklopu sustava jezika primaoca.

Prikaz 1 – Proces leksičkoga posuđivanja: temeljni pojmovi

jezični sustav	element
jezik davalac	model
jezik primalac	replika

Pri procesu posuđivanja model se glasovno, morfosintaktički i semantički prilagođava sustavu jezika primaoca da bi se naposljetku integrirao kao replika. Te strategije prilagodbe nazivaju se skupnim nazivkom *adaptacija*.

ĐURĐEVEČKI GOVOR I NJEMAČKO – HRVATSKI JEZIČNI DODIR

Đurđevečki govor ubraja se u podravski dijalekt kajkavskoga narječja hrvatskoga jezika. Ovaj se dijalekt izdvaja od ostalih kajkavskih dijalekata tzv. zakonom dvaju slogova (njem. *Zweiselbengesetz*), što ga je početkom 20. stoljeća definirao Franjo Fancev, jedan od utemeljitelja hrvatske dijalektologije. Taj se zakon odnosi na povezanost duljine sloga i mjesta naglaska u riječi: ako je zadnji slog dug, onda je i naglašen; ako je pak kratak, naglasak je na predzadnjem slogu u riječi (usp. Lončarić 1996.). S obzirom na tu zakonitost, za podravski se dijalekt navodi da je riječ o dijalektu s fiksnim mjestom naglaska.

Podravski dijalekt govori se, kako mu i naziv kaže, na području sjevernohrvatske regije Podravine; na sjeveru je omeđen mađarskom granicom, na jugu Bilogorom. Istočna mu granica seže do Podravske Sesveta, a zapadna do Gole u Prekodravlju. Obuhvaća dvadesetak mjesnih govora, koji se međusobno ponešto razlikuju na pojedinim jezičnim razinama, a svaki od njih ima specifičan lingvistički i kulturnopovijesni identitet.

Tijekom novije povijesti, od sredine 16. stoljeća pa do osamdesetih godina 19. stoljeća, to je područje administrativno pripadalo Vojnoj krajini u kojoj je službeni i zapovijedni jezik bio njemački. Izvorni govornici njemačkoga jezika u đurđevečkoj Podravini bili su predstavnici vojne vlasti, vojnici plaćenici, službenici i obrtnici, a većinom su potjecali iz južnonjemačkoga govornoga područja. Domaće pak, većinsko stanovništvo govorilo je hrvatskim kajkavskim vernakularom. Radi napredovanja u vojnoj službi i komunikacije s nadređenima i činovnicima, od autohtonoga se stanovništva očekivalo i određeno znanje njemačkoga jezika. Ono se uglav-

nom stjecalo u školama na njemačkom jeziku, koje su se počele osnivati šezdesetih godina 18. stoljeća. Danas je vrlo teško rekonstruirati stvarnu jezičnu kompetenciju u njemačkome tih govornika, no vrlo je vjerojatno da je ona oscilirala od poznavanja osnovnoga strukovnoga i vojnoga vokabulara u graničarskom sloju pa do izvrsnoga znanja njemačkoga onih koji su stekli određeni status u vojnoj i upravnoj službi. Njemačko–hrvatski jezični dodir u đurđevečkoj Podravini ostavio je traga u suvremenom đurđevečkom govoru, i to u vidu brojnih posuđenica iz njemačkoga. U našem istraživanju germanizama u đurđevečkom govoru identificirali smo otprilike tisuću leksema za koje se s velikom vjerojatnošću može ustvrditi da su tvoreni prema njemačkim leksičkim predlošcima.

ONOMAZIOLOŠKI PRIKAZ ĐURĐEVEČKIH GERMANIZAMA

U jednom opsežnijem radu opisali smo germanizme u đurđevečkom govoru s obzirom na procese njihove fonološke, morfološke i semantičke adaptacije. Ovdje ćemo pak identificirane germanizme prikazati u obliku svojevrsnog pojmovnika, pri čemu se kao kriterij klasifikacije primjenjuje tzv. onomaziološki pristup. U sklopu tog pristupa polazi se od strukture izvanjezične stvarnosti tako što se pojedinim pojmovima pridružuju određeni leksemi. Iako je temeljni princip klasifikacije germanizama prema značenjskim područjima onomaziološki, radi preglednosti ćemo primijeniti i semaziološki pristup tako što ćemo unutar istoga područja izvanjezične stvarnosti navoditi odgovarajuće leksičke germanizme i njihova značenja.

Germanizmi identificirani u đurđevečkom govoru označuju koncepte iz sljedećih područja izvanjezične stvarnosti: zemlja i gospodarske zgrade, kuća, namještaj, građenje, kronološko vrijeme, biljke, obrada žita i brašna, vinograd, nazivi za osobe, osobna imena i etnici, izgled, komunikacija i ponašanje, intelektualna aktivnost, modaliteti, uzvici, odjeća i obuća, tkanina i šivanje, ručni rad, boja i bojanje, jelo, piće, drvo i obrada drva, metal i obrada metala, električna struja, kretanje i prijevoz, automobil, obrt, mjere, posude i predmeti u kojima se nešto drži ili nosi, trgovina, gostionica, vojska, kriminal i kazne, crkva i običaji vezani uz nju, zabava i običaji, kartanje te bolest, liječenje i fiziološke pojave.

U tekstu koji slijedi germanizme navodimo u pisanom obliku koji približno odgovara njihovom izgovoru. Pri tome se koristimo grafemima uobičajenima u hrvatskom standardnom jeziku, s time da <č> i <đ> označavaju kajkavske afrikate [č] i [đ]. S obzirom na činjenicu da u đurđevečkom govoru postoje tzv. zatvoreno i otvoreno e, ova dva glasa označavamo grafemima <e> i <ê>. Naglasak bilježimo jednostrukim apostroфом ispred naglašenoga samoglasnika, a duljinu samoglasnika dvotočkom iza slova koje simbolizira taj samoglasnik.

Znak „–“ upućuje na to da je đurđevečka replika tvorena prema odgovarajućem njemačkom leksičkom modelu koji se navodi u njemačkoj grafiji. Ako je značenje modela i replike više–manje identično, ono se navodi u jednostrukim navodnicima iza njemačke riječi. Ako se značenja modela i replike razlikuju, onda se i uz repliku navodi njezino specifično značenje.

Slijedi selektivan popis germanizama razvrstanih prema različitim područjima izvanjezične stvarnosti:

♦ **zemlja i gospodarske zgrade:** *gr'unt* → *Grund* ,zemljišni posjed', *p'a:rma* → *Barn* ,sjenik', *š'upa* → *Schuppe* ,omanja drvena baraka za odlaganje alata', *št'ala* → *Stall* ,staja', *št'a:gel* → *Stadel* ,štagalj';

♦ **kuća:** ,iža → stvnj. *huis* ,kuća', *g'ajnek* → *Gang* ,hodnik' *k'u:jna* → stvnj. *cuhhina* ,kuhinja', *šp'a:zja* → austr. *Speise* ,ostava', *kom'o:ra* → *Kammer* ,manja prostorija za držanje alata i namirnica';

♦ **namještaj:** *m'ê:blin* → *Möbel* ,namještaj', *št'okrl* → austr. *Stockerl* ,stolac bez naslona', *ps'ija* → *Psyche* ,psiha, veliko i pokretno sobno zrcalo ugrađeno u nizak ormarić za potrepštine', *natk'aslin* → *Nachtkastel* ,noćni ormarić', *škr'ijna* → stvnj. *scrini* ,škrinja', *kindêrb'êt* → *Kinderbett* ,dječji krevetić', *l'a:dlin* → *Lade* ,ladica';

♦ **građenje:** *c'igel* → *Ziegel* ,cigla', *g'itêr* → *Gitterziegel* ,rešetkasta cigla', *š'o:der* → *Schotter* ,šljunak', *mort'iti* → *mörteln* ,žbukati', *r'ušti* → *Gerüst* ,metalna ili drvena konstrukcija za kretanje zidara', *štê:m'ati* → *stemmen* ,obijati zid ili dupsti rupe';

♦ **kronološko vrijeme:** *c'ajt* → *Zeit* ,vrijeme', *v'ura* → *Uhr* ,sat', *ca:jg'ar* ,kazaljka', *ca:jg'ar'ica* ,kazaljka koja pokazuje minute' (šalj.) → *Zeiger* ,kazaljka'

♦ **biljke:** *fl'a:nci* ,mladice povrća i cvijeća koje se sade' → *Pflanze* ,biljka', *parad'a:jz* → austr. dij. *Paradeis* ,rajčica', *endi:v'ija* → *Endivie* ,vrsta salate', *putê:r'ica* ,vrsta salate' → *Butter* ,maslac', *krump'e:r* → austr. dij. *Krumpire* ,krumpir', *karfij'o:l* → *Karfiol* ,cvjetača', *k'êlj* → *Kohl* ,kelj', *petr'o:žil* → *Petersilie* ,peršin', *šp'arglin* → *Spargel* ,mahune', *rib'i:zlin* ,*rib'i:zel* → austr. *Ribisel* ,ribiz', *gr'incajg* → *Grünzeug* ,zelenjava za juhu', *l'orbêr* → *Lorbeer* ,lovor', *r'ičêt* → austr. *Ritschert* ,vrsta žitarice';

♦ **obrada žita i brašna:** *dreš'ati* → *dreschen* ,vršiti žito, mlatiti', *drešmaš'i:na* ,*dr'eš* → *Dreschmaschine* ,vršalica', *moto:r'ati* ,vršiti žito' → *Motor* ,motor', *maši:n'ati* ,vršiti žito' → *Maschine* ,stroj', *p'a:jtlin* → *Beutelmühle* ,vrsta mlina', *pa:jt'l'ati* → *beuteln* ,prosiljavati', *šro:t'ati* → *schroten* ,grubo mljeti', *šr'o:t* → *Schrot* ,grubo mljeveno brašno za prehranu stoke';

♦ **vinograd:** *špr'icati* → *spritzen* ,prskati', *špr'ica* → *Spritze* ,prskalica', *špr'ic* ,mješavina vode i sredstava za prskanje' → *spritzen* ,prskati', *št'ucati* → *stutzen* ,obrezivati lozu', *p'uta* → austr. *Butte* ,posuda za nošenje grožđa', *pr'ešati* → *pressen* ,tiješiti', *pr'eša* → *Presse* ,tijesak', *pre:šn'ica* ,dio klijeti u kojem se drži tijesak', *z'êmf* ,talog na dnu bačve, vidljiv pri pretakanju vina' → *Senf* ,gorušica', *žv'êpel* → *Schwefel* ,sumpor';

♦ **nazivi za osobe:** *fr'a:jlja* ,gradska gospođa' → *Fräulein* ,gospođica', *st'a:ra fr'a:jlja* ,usidjeica', *fra:jl'ica* ,mlada djevojka, obično asocirana s gradskim oblačenjem i izvještačenim ponašanjem', *fl'ička* → austr. *Flitsche* ,*Flitscher* ,*Flitscherl* ,djevojka slobodnijega ponašanja', *gr'o:sa* ,*grosb'a:ka* ,*grosb'aba* (zast.) → *Großmutter* ,baka', *fr'ajêr* ,nepoznati muškarac ili muškarac s mačističkim ponašanjem' → *Freier* ,udvarač' (zast.), mušterija prostitutke', *frajêr'ica* ,samouvjereni djevojka', *dirind'ekla* ,nestašna i pomalo agresivna djevojka' → dij. *Dirn* ,djevojka; sluškinja', *dirind'êčko* ,nestašan i pomalo agresivan mladić', *fr'êndêr* ,odrpanac' → *Fremder* ,stranac', *frendêr'ica* ,odrpanka', *dr'o:tar* ,klošar' → *Draht* ,žica', *šp'iclin* → *Spitzel* ,uhoda', *špicimêjn'a:k* ,imenjak po nadimku', prema: *špicn'a:dem* ,*špicna:d'imek* → *Spitzname* ,nadimak'.

♦ **osobna imena i etnici:** *Št'ef* ,*Št'efek* ,*Št'ef'ina* → *Stefan*; *Fr'anc* ,*Fr'ancek* ,*Franc'ina* → *Franz*; *P'e:mec* → *Böhme* ,Čeh', *Šv'a:ba* ,Nijemac' → *Schwabe* ,stanovnik njemačke pokrajine Švapske';

♦ **izgled:** *štr'am* → *stramm* ,uspravna držanja', *šl'ank* → *schlank* ,vitak', *spla:j'an* → *bleich* ,blijed', *f'êš* → *fesch* ,zgodan, naočit', *pukl'av* → *buckelig* ,pogrbljen', *š'ik* → *schick* ,moderno obučen', *h'êrcig* → *herzig* ,zgodan, uredan, simpatičan', *šlamp'av* → austr. *schlamp* ,neuredan, nemanan', *zr'iktan* ,ureden' → *richten* ,usmjeriti, namjestiti';

♦ **komunikacija i ponašanje:** *im'ati šl'i:fa* ,biti ugladen' → *Schliff* ,ugladenost', *rešpekte:r'ati* → *respektieren* ,respektirati, uvažavati, cijeniti', *im'ati rêšp'êkta* ,uvažavati' → *Respekt* ,respekt,

uvažavanje', *gratul'e:rati* → *gratulieren* ,čestitati', *špo:t'ati* → *spotten* ,grditi', *pošpota:vat'i* sê → *verspotten* ,rugati se', *tr'uc* → *Trotz* ,prkos, inat', *trucl'iv* ,inatljiv', *trucl'i:vec* ,inatljiva muška osoba', *trucl'i:vka* ,inatljiva ženska osoba', *co:pr'ati* → zaubern ,čarati', *šma:jlat'i* sê → *schmeicheln* ,ulizivati se', *fêkt'ati* ,moljakati' → *fechten* ,mačevati; moliti', *šê:nk'ati* → *schenken* ,darovati', *pošika:v'ati* ,nemarno se odnositi prema slabijemu' → *schicken* ,slati', *kušuv'ati* → *küssen* ,ljubiti', *k'ušlec* → *Kuss* ,poljubac', *kušuv'a:nec* ,društvena igra u kojoj se sudionici suprotnoga spola moraju poljubiti onoliko puta koliko su se puta okrenuli na istu stranu', *š'oc* ,ljubavnik' → *Schatz* ,blago', *š'oca* ,ljubavnica', *žmukl'ati* ,škrariti' → *schmuggeln* ,krijumčariti', *žm'ukleš* ,podlac, škrtica';

♦ **intelektualna aktivnost:** *štude:r'ati* ,misliti, razmišljati' → *studieren* ,studirati', *grunt'ati* ,prêgrunta:v'ati → *durchgründen* ,*nachgründen* ,razmišljati, promišljati', *bifl'ati* → *büffeln* ,učiti napamet, bez razumijevanja', *štre:b'ati* → *streben* ,intenzivno učiti', *ša:c'ati* → *schätzen* ,procjenjivati';

♦ **modaliteti:** *fal'e:ti* → *fehlen* ,nedostajati', *šikat'i* sê → *sich schicken* ,pristožati', *gib'e:rati* → *gebühren* ,imati pravo ili obvezu', *pod m'us* ,prisilno, obvezno' → *Muss* ,moranje, obveza', *gilt'ati* ,imati pravo ili obvezu' → *gelten* ,vrijediti', *z'ihêr* → *sicher* ,sigurno', *šn'êl* → *schnell* ,brzo', *pošlikt'ati* → *schlichten* ,poredati u niz', *fšr'êk* → *schräg* ,ukoso, ukrivo', *na k'ant* ,na brid' → *Kante* ,brid', *auzv'inklin* ,ukoso' → *Außenwinkel* ,vanjski kut', *f'ajn* ,vrlo, jako' → *fein* ,fin' i *f'êst* ,vrlo, jako' → *fest* ,čvrsto';

♦ **uzvici:** *ho:r'uk* (uzvik pri podizanju kakvoga tereta) → *hau ruck!* ,na gore', *auf!* (uzvik pri podizanju tereta ili nastavku posla) → *auf* ,na, gore', *apt'a:k!* → *Habt acht!* ,mirno', *k'uš!* (uzvik kojim se traži od drugoga da zašuti) → *kusch* ,šl'us! (uzvik za kraj posla) → *Schluss* ,kraj', *v'eg!* (koristi se kada se nekome kaže da se makne) → *weg* ,dalje, odavde', *r'iftik!* → *richtig* ,stvarno, tako je';

♦ **odjeća i obuća:** *š'ulc* ,š'ulec → *Schürze* ,muška pregača', *ajncug* → *Anzug* ,odijelo', *l'a:jbec* ,l'a:jbek → austr. *Leiberl* ,prsluk', *p'a:nklin* ,vrpca na muškom šeširu' → *Bandel* ,vrpca', *šl'ic* → *Schlitz* ,otvor na hlačama', *rajt'ozê* → *Reithose* ,jahaće hlače', *špilh'ozê* → *Spielhose* ,dječje hlačice', *t'ušlin* → *Tuchel* ,vrsta kaputa', *mund'u:ra* → *Montur* ,oprava, uniforma', *bl'u:za* → *Bluse* ,bluza', *f'rtun* ,f'ortun, f'êrtun → *Vortuch* ,pregača', *j'aklin* → *Jacken* ,ženski kaput', *kl'a:jda* → *Kleid* ,haljina', *g'urt* ,g'irtlin → *Gürtel* ,remeni', *š'o:s* → austr. *Schoß* ,suknja', *šl'afrok* → *Schlafrock* ,kućni ogrtač', *dindrl'ica* → *Dirndlkleid* ,svečana haljina za djevojčice, potječe iz Austrije', *št'omfa* → nj. *Stumpf* ,čarapa', *štrip'a:nklin* → *Strumpfbandel* ,podvezica', *šl'apa* → *Schlappen* ,papuča', *f'irtla* → *Viertelschuh* ,poluduboka cipela', *št'ikla* → *Stöckelschuh* ,cipela s potpeticom', *gam'a:šlin* → *Gamasche* ,nazuvak', *kom'očuj* → *Kommodschuh* ,fina cipela', *šlič'uja* → *Schlittschuh* ,klizaljka';

♦ **tkanina i šivanje:** *št'of* → *Stoff* ,materijal, tkanina; sukno', *cv'ilik* → *Zwillich* ,vrsta tkanine', *c'êlt* → *Zelt* ,vrsta grube tkanine', *l'ajnêr* → *Leinen* ,platno, npr. za stolnjake'; *šn'a:jdar* → *Schneider* ,krojač', *šna:jdar'ica* ,krojačica', *šnajdêr'aj* → *Schneiderei* ,krojačnica', *priheft'ati* ,*zaheft'ati* → *heften* ,spojiti šivanjem', *apcig'ati* → *abziehen* ,skratiti', *apšus* → *Abschuss* ,otpadak kod šivanja', *špen'a:dlin* → *Spenadel* ,pribadača', *šte:p'ati* → *steppen* ,prošivati', *p'e:gla* → dij. *Begel* ,*Bögel* ,glačalo', *pe:g'l'ati* → dij. *begeln* ,*bögel* ,glačati', *nafajt'ati* → *feuchten* ,navlažiti', *dr'uknêf* → *Druckknopf* ,vrsta dugmeta', *zijêr'ica* → *Sicherheitsnadel* ,sigurnosna igla';

♦ **ručni rad:** *je:kl'ati* → *häkeln* ,kukičati', *je:kl'a:jla* ,žena koja kukiča', *je:kn'a:dlin* → *Häkelnadel* ,igla za kukičanje', *štrik'ati* → *stricken* ,plesti', *štrik'a:jla* ,pletilja', *šli:ng'ati* → *schlingen* ,vesti na šivaćem stroju', *m'ustra* → *Muster* ,uzorak', *fodruk'ati* *vordrucken* ,kopirati uzorak na platno', *tr'om* ,držač za platno na kojem se šlinga' → *Trommel* ,bubanj', *št'ij* → *Stich* ,ubod iglom';

♦ **boja i bojanje:** *fa:rb'ati* → *färben* ,bojati', *f'a:rba* → *Farbe* ,boja', *farb'a:r* → *Färber* ,bojadisar', *farb'i:lek* ,boja za pisanice', *apš'i:s'ati* → *abschießen* ,izbljedjeti', *ma:j'l'ati* ,mazati, ličiti' → *malen* ,ličiti, slikati', *m'a:ljar* ,ličilac' → *Maler* ,slikar, ličilac', *p'ê:nzlin* → *Pinsel* ,kičica', *c'inkvajz* → *Zinkweiß* ,bijela slikarska boja';

♦ **jelo:** *fr'uštuk* → *Frühstück* ,doručak', *g'ablec* → *Gabelfrühstück* ,užina', *k'o:šta* → *Kost* ,prehrana', *č'ušpajz* ,gusta juha od povrća' → *Zuspeise* ,prilog', *mu:d'l'in* ,valjušak' → *Nudel* ,tjestenina', *di:nst'ati* ,pirjati (meso, zelje)' → *dünsten* ,pirjati', *tê:mf'ati* ,pirjati (krumpir)' → *dämpfen* ,pirjati', *poh'ati* ,pov'ati' → *dij. bachen* ,peći uvaljano u krušne mrvice', *pr'e:zli* → *Brösel* ,krušne mrvice', *s'aft* ,sok od mesa' → *Saft* ,sok', *frîškê:t'ina* ,svježe meso' → *frisch* ,svjež', *šn'icel* → *Schnitzel* ,odrezak', *pr'ê:zvušt* → *Presswurst* ,tlačenica', *j'ê:gêr* ,vrsta salame' → *Jäger* ,lovac', *štr'uca* → *Strutzen* ,hljeb kruha', *ž'ê:m̄la* → *Semmel* ,vrsta peciva', *pêr'ê:c* → *Bretzel* ,vrsta peciva', *f'a:jnek* ,pokladnica' → *Pfanne* ,tava', *kif'l'in* → *austr. Kipfel* ,roščić', *p'utêr* → *Butter* ,maslac', *š'l'ag* → *austr. Schlag* ,tučeno vrhnje', *šmêk'ati* → *schmecken* ,prijati';

♦ **piće:** *m'ošt* → *Most* ,mlado vino', *r'izling* → *Riesling* ,vinska sorta', *c'ug* → *Zug* ,gutljaj', *cug'ati* ,piti', *gv'êrc* ,medica' → *Gewürz* ,začini', *s'oc* ,talog kave' → *Satz* ,talog', *g'êzêr* → *Gösser* ,vrsta piva';

♦ **drvo i obrada drva:** *av'a:zjung* ,određena količina državnih drva koja se dodjeljivala kućanstvima u Vojnoj krajini' → *Anweisung* ,doznaka', *štr'a:jsa* ,svijetla pruga u šumi' → *Straße* ,ulica, cesta', *t'išlar* → *Tischler* ,stolar', *tišlêr'aj* → *Tischlerei* ,stolarska radionica', *h'o:blati* → *hobeln* ,blanjati', *oblib'ank* → *Hobelbank* ,stolarski strug', *h'oblič* → *Hobel* ,blanja', *šmirgl'ati* → *schmierneln* ,brusiti', *šm'irglin* ,šm'irgel' → *Schmiernel* ,brusni papir', *draks'ati* → *drechseln* ,izrađivati ukrase od drva ili u drvu', *drej'ati* → *drehen* ,tokariti', *cim'êrman* → *Zimmermann* ,krovopokrivac', *špr'ajc* → *Spreize* ,drvena motka za potporu';

♦ **metal i obrada metala:** *šp'ênglêr* → *Spengler* ,limar', *šl'o:(j)sar* → *Schlosser* ,bravar', *c'a:ngê* → *Zange* ,klijesta', *pl'êj* → *Blech* ,lim', *š'araf* → *Schraufen* ,vijak', *šara:f'iti* ,vijati', *m'utêr* → *Mutter* ,matica', *šarafc'i:gêr* → *Schraufenzieher* ,odvijlač', *gv'int* → *Gewinde* ,navoj na matici ili vijku', *ne:t'ati* → *nieten* ,zakivati', *n'ê:t* → *Niet* ,zakovica', *šva:s'ati* → *schweißen* ,variti', *rasjn'e:dlin* ,*rajsn'e:glin* → *Reißnagel* ,čavlić sa širokom glavom', *št'a:nga* → *Stange* ,metalna motka', *f'ê:dêr* → *Feder* ,opruga', *kl'i:nga* → *Klinge* ,oštrica';

♦ **električna struja:** *štek'd'o:za* → *Steckdose* ,utičnica', *št'êkêr* → *Stecker* ,utikač', *š'altêr* → *Schalter* ,prekidač', *prištek'ati* ,*zaštek'ati* → *stecken* ,umetnuti utikač u utičnicu', *št'êndêr* ,metalno postolje preko kojega se struja iz javne mreže dovodi u kuću , → *Ständer* ,postolje', *k'uršlus* → *Kurzschluss* ,kratki spoj';

♦ **kretanje i prijevoz:** *c'u:g* → *Zug* ,vlak', *b'anof* → *Bahnhof* ,kolodvor', *š'ina* → *Schiene* ,tračnica', *štr'êka* → *Strecke* ,pruga', *cipêlc'u:g* (šalj.) ,hodanje pješice', *š'i:f* (zast.) → *Schiff* ,brod', *r'ikverc* → *rückwärts* ,unatrag', *cur'ik* ,*cur'uk* → *zurück* ,natrag', *for'inga* ,prijevoz' → *fahren* ,voziti', *foring'a:š* → *prijevoznik* ,*forik'ati* ,užurbano se kretati' → *vorrücken* ,pomaknuti se naprijed', *forši:b'ati* ,ubrzano se kretati amo-tamo' → *vorschieben* ,potisnuti naprijed', *va:ndr'ati* ,*la:ndr'ati* ,skitati se' → *wandern* ,šetati', *rajzuv'ati* → *reisen* ,putovati', *špance:rat'i sê* → *spazieren* ,šetati', *špance:r* ,*špance:rung* → *Spaziergang* ,šetnja', *krajcat'i sê* → *sich kreuzen* ,mimoilaziti se';

♦ **automobil:** *an'l'asêr* → *Anlasser* ,pokretač motora', *a'uspuj* ,*a'uspuh* → *Auspuff* ,ispušnik', *fêrg'a:zêr* → *Vergaser* ,rasplinjač', *gêtr'i:ba* → *Getriebe* ,mijenjač', *k'ilêr* → *Kühler* ,hladnjak', *k'uplung* → *Kupplung* ,spojka', *br'ê:nza* → *Bremse* ,kočnica', *šalt'ati* → *schalten* ,mijenjati brzine', *blic'ati* → *blitzen* ,isprekidano paliti i gasiti svjetla';

♦ **obrt:** *š'êft* → *Geschäft* ,posao', *f'ah* → *Fach* ,struka', *f'akman* → *Fachmann* ,stručnjak', *vêršt'at* → *Werkstatt* ,radionica', *k'umst* ,složeni postupak ili radnja' → *Kunst* ,umjetnost', *f'u:š* ,posao izvan radnoga vremena' → *Pfusch* ,loše obavljen posao', *f'u:šar* → *Pfuscher* ,loš stručnjak', *l'êrpuj* → *Lehrbube* ,naučnik' (zast.);

♦ **mjere:** *fr'ta:l* → *Viertel* ,četvrt', *kl'aftêr* → *Klafter* ,mjera za posječeno drvo', *p'aklin* → austr. *Packerl* ,paketić', *p'ušel* ,*p'ušlek* ,*p'ušlin* → austr. *Buschel* ,*Büschel* ,kitica, *b'unt* → *Bund* ,svežanj', *f'iclin* ,*f'iclek* → dij. *Fitzel* ,komadić', *p'a:r* → *Paar* ,*paar* ,dvoje; nekoliko', *šn'ita* → austr. *Schnitte* ,odrezani komad kruha ili kolača';

♦ **posude i predmeti u kojima se nešto drži ili nosi:** *fl'ajša* ,*fl'aša* → *Flasche* ,boca', *kr'iglin* → *Krûgel* ,vrč', *s'ajtlek* → *Seidel* ,manji lončić ili vrč', *ra:jn'ica* → *Reindl* ,nizak lonac za kuhanje', *v'a:jglin* → *Weidling* ,široka, oveća limena zdjela', *f'aslin* ,sanduk za boce' → dij. *Faßl* ,bačva', *p'ikslin* → *Bûchse* ,pernica', *p'iksa* ,limena kutija', *m'o:dlin* → *Model* ,posuda za oblikovanje kolača', *v'aštrok* → *Waschtrog* ,manja kada', *lokš'e:r* → *Nachtgeschirr* ,noćna posuda', *š'êrblin* → dij. *Scherbel* ,noćna posuda', *c'êkêr* → *Zecker* ,pletena torba', *r'uksak* ,*r'upsak* → *Rucksack* ,naprtnjača', *br'o:cak* → *Brotsack* ,manja platnena naprtnjača';

♦ **trgovina:** *a'uzlog* → *Auslage* ,izlog', *l'a:gêr* → *Lager* ,skladište', *kr'a:ma* ,mješovita roba; nekvalitetna roba, stare stvari → srvnj. *kram* ,roba', *lif'r'ati* ,*lifêruv'ati* → *liefern* ,nabavljati i prodavati robu', *pl'ac* → *Platz* ,tržnica', *col't'ati* → *zahlen* ,plaćati (obično skupo)', *ra:jt'ati* → jnj. dij. *verreitem* ,nemilice trošiti', *švêrc'ati* → *schwärzen* ,krijumčariti', *mêrvêršt'o:jêr* ,*mêrvêršt'o:jêr* ,*mêrvêršt'o:jêr* ,*m'êlvêl* → *Mehrwertsteuer* ,PDV';

♦ **gostionica:** *bert'ija* ,*berc'auz* → *Wirtshaus* ,gostionica', *bert'a:š* → *Wirt* ,gostioničar', *bertaš'ica* ,gostioničarka', *k'êlnêr* → *Kellner* ,konobar', *bêzêce:r'ati* → *besetzen* ,rezervirati', *tr'ingêlt* → *Trinkgeld* ,napojnica', *fajêr'unt* → *Feierabend* ,kraj radnoga vremena', *š'ank* → austr. *Schank* ,točionik', *l'a:rma* → *Lärm* ,buka';

♦ **vojska:** *sold'a:t* → *Soldat* ,vojnik', *soldač'ija* ,vojska', *ajnri:k'ati* → *einrücken* ,biti unovačen', *egzerce:r'ati* → *exerzieren* ,vježbati', *parade:r'ati* → *paradieren* ,paradirati', *vanze:r'ati* → *avancieren* ,napredovati u službi', *št'ê:rma* → *Stern* ,zvjezdica (kao oznaka vojnoga čina)', *bêf'ê:l* → *Befehl* ,zapovijed', *url'a:b* → *Urlaub* ,dopust', *ilza* → *Hülse* ,ovojnica od granate', *fêldb'a:blin* → *Feldwebel* ,najviši podčasniki čin', *f'êstung* → *Festung* ,tvrđava';

♦ **kriminal i kazne:** *r'êšt* → *Arrest* ,zatvor', *r'êštan* → *Arrestant* ,zatvorenik', *b'ajbuk* → *Beiwacht* ,*Beiwache* ,zatvor' (zast.), *štr'of* → *Strafe* ,kazna', *rapš'i:car* → *Raubschütze* ,krivolovac' (zast.), *oplindr'ati* → *plündern* ,orobiti, okraštiti', *švindl'ati* → *schwindeln* ,varati', *šv'indlêr* → *Schwindler* ,varalica';

♦ **crkva i običaji vezani uz nju:** *f'ara* → *Pfarre* ,župa', *f'arof* → *Pfarrhof* ,župni dvor', *t'uren* ,crkveni toranj' → *Turn* ,toranj', *f'e:rma* → *Firmung* ,sv. Potvrda', *k'impêt* → *Kindbett* ,babinje', *kr'ampus* → *Krampus* ,pratilac sv. Nikole', *f'ašênk* → jnj. *Fasching* ,poklade', *fa:š'ênek* ,maskirana osoba, maskara', *klêncêr'ica* → *Krenzeljungfer* ,djeveruša', *kl'êncêr* ,*djever'* ,*lutor'a:n* ,nevjernik' → *Lutheraner* ,pristaša Luthera';

♦ **zabava i običaji:** *ta:nc'ati* → *tanzen* ,plesati', *tanc'a:r* → *Tänzer* ,pleslač', *tancar'ica* ,*plesač'ica* ,*f'a:ja* → *Pfeife* ,*frula'* ,*ringêr'a:ja* → *Ringelreihe* ,dječji ples', *ringišp'i:l* → *Ringenspiel* ,vrtuljak', *sec'ati* → *setzen* ,kladiti se';

♦ **kartanje:** *ajnc* → *eins* ,vrsta kartaške igre', *ajnc'ati* ,*kartati ajnc'* ,*ajncar'o:š* ,*igrač ajnc'a'* ,*šnaps* → *Schnaps* ,vrsta kartaške igre', *šnapsat'i sê* → austr. *schnapsen* ,igrati šnaps', *šn'apslêr* →

Schnapsler ,igrač šnapsa', *šp'i:l* → *Spiel* ,snop karata', *c'e:nêr* → *Zehner* ,desetka', *h'êrc* ,srce u kartama' → *Herz* ,srce', *i:ber* ,viša karta' → *über* ,iznad', *cv'ancik* → *zwanzig* ,dvadeset (u šnapsu)', *f'icirk* → *vierzig* ,četrdeset (u šnapsu)', *kibice:r'ati* → *kiebitzen* ,promatrati druge pri kartanju', *kib'i:c* → *Kibitz* ,promatrač drugih pri kartanju';

♦ **bolest, liječenje i fiziološke pojave:** *špit'a:l* (zast.) → austr. *Spital* ,bolnica', *v'êktêr* (zast.) → *Wächter* ,bolničar', *c'ajgnis* → *Zeugnis* ,potvrda', *meduc'i:n* → *Medizin* ,lijevak', *japat'e:ka* → *Apotheke* ,liječnica', *japat'e:kar* → *Apotheker* ,liječnik', *frb'ant* → *Verband* ,povoj', *p'u:kla* → *Buckel* ,grba', *br'uf* → *Bruch* ,hernija', *švicat'i sê* → *schwitzen* ,znojiti se', *šv'ic* ,znoj'.

MORFOLOGIJA ĐURĐEVEČKIH GERMANIZAMA

OPĆA RAZMATRANJA I NAČELA KLASIFIKACIJE

Polazeći od de Saussureovoga modela jezičnoga znaka koji čine označitelj i označeno, u procesu jezičnoga posuđivanja postoje načelno tri mogućnosti odnosa prema označitelju modela:

- preuzimanje označitelja (rezultat je importacijska posuđenica odnosno posuđenica u užem smislu, npr. hrv. *št'e:nga* 'stuba' → njem. *Stiege*);
- zamjena označitelja već postojećim ili novotvorenim leksemom označiteljem u jeziku primaocu (rezultat: supstitucijska posuđenica odnosno prevedenica, npr. hrv. *neboder* → njem. *Wolkenkratzer* → engl. *sky-scraper*);
- istovremeno djelomično preuzimanje i djelomična zamjena (rezultat je importacijsko-supstitucijska posuđenica odnosno poluprevenica, npr. hrv. *štep-sv'i:la* → njem. *Stepp-seide* ,svileni konac').

U našem istraživanju đurđevečkih germanizama usredotočili smo se na sve vrste posuđenica u kojima se pojavljuje strategija preuzimanja čitavoga označitelja ili jednoga njegovoga dijela. Pri tome smo uočili sljedeće pojave:

Postoje replike integrirane u jezik davalac strategijom preuzimanja ili importacije:

- Na temelju semantičko-sintaktičkoga kriterija pojedine se replike mogu uvrstiti u određenu vrstu riječi, no u odnosu na ostale pripadnike te vrste riječi one pokazuju drugačije fleksijsko ponašanje. U našem korpusu tako je tome s nesklonjivim pridjevima poput *f'êš* ,zgodan' (→ *fesch*), *fr'aj* ,slobodan' (→ *frei*), *štr'am* ,uspravan' (→ *stramm*) koji se nisu uklopili u tipične morfološke paradigme pridjeva u govorima đurđevečke Podravine.
- Brojne su replike koje se u smislu pripadnosti pojedinoj vrsti riječi i uklopljenosti u odgovarajuće paradigme ni po čemu ne razlikuju od ostalih pripadnika te vrste riječi. Pri tome osnova modela može biti podudarna s osnovnim likom modela (u imenica i pridjeva) ili pak jednim segmentom osnovnoga lika modela, primjerice glagolskom osnovom ili jednim od dijelova imenice složenice. Takav je slučaj npr. s imenicama *št'e:nga* ,stuba' (→ *Stiege*) ili *g'itêr* ,rešetkasta opeka' (→ *Gitter-ziegel*), glagolima *ša:c'ati* ,procjenjivati' (→ *schätzen*) i pridjevima poput *fr'i:ski* ,svjež' (→ *frisch*).

Postoje replike, hibridne posuđenice, koje su integrirane kombiniranim morfološkim strategijama djelomičnoga preuzimanja i djelomične zamjene, pri čemu zamjenski element jezika davaoca može nositi značenje samo zamijenjenoga segmenta modela (*štep-sv'i:la* → *Stepp-seide* ,svileni konac'), ali i značenje cjelokupnoga modela (*gros-b'a:ka* → *Groß-mutter* ,baka').

Zabilježene su i reduplicirane replike s preuzetim označiteljem modela i sraštenim prijevodnim ekvivalentom riječi jezika primaoca (*dirin-d'ekla* ,nestašna i pomalo agresivna djevojka' → *Dirn* ,djevojka' + *d'ekla* ,djevojka'; *azomd'a:klê* ,dakle' → *also* ,dakle' + *d'a:klê*).

U jeziku primaocu postoje leksičke jedinice, izvedenice i složenice, kojih je barem jedna komponenta već neka druga replika (koja može biti postulirana ili potvrđena u kojem drugom varijetetu hrvatskoga) ili koji njezin segment:

1. Neke leksičke jedinice izvedene su od već postojeće replike i odgovarajućega sufiksa ili prefiksa jezika davaoca: *japate:kar'ica* ,ljekarnica' → *japat'e:kar* ,ljekarnik' + *-ica* ,našpo:t'ati
2. Neke leksičke jedinice složene su od već postojeće replike i nekog leksema jezika davaoca koji nije replika, npr. *špajzpij'a:nec* ,potajni alkoholičar' → *špa:jza* ,ostava' + *pij'a:nec* ,alkoholičar'.
3. Neke leksičke jedinice tvorene su od neposudenoga leksičkoga morfema i osamostaljenoga sufiksa koji se inače pojavljuje u brojnim replikama, npr. *kos'a:lin* ,žvakaća guma' → *kos'ati* ,žvakati' i *-lin*.
4. Neke leksičke jedinice tvorene su od leksičkoga morfema već postojeće replike kao osnove i osamostaljenoga stranoga sufiksa, npr. *c'u:gêr* ,pijanac' → *cug'ati* ,piti' + *-êr*.

Ova analitička zapažanja o raznim vrstama posuđenica i njihovim obilježjima mogu poslužiti kao podloga za sintetski prikaz posuđenica odnosno njihovu klasifikaciju s obzirom na morfološku adaptaciju.

U skladu s tim zapažanjima sve se identificirane posuđenice mogu podijeliti u dvije velike skupine izravnih i neizravnih posuđenica, ovisno o tome je li posuđenica nastala izravnim cjelovitim ili djelomičnim preuzimanjem modela ili je pak tvorena od već postojećih posuđenica.

Izravne posuđenice mogu biti tvorene strategijom cjelovitoga preuzimanja ili pak kombinacijom djelomičnoga preuzimanja i djelomične zamjene. U prvom slučaju radi se o jednostavnim posuđenicama (npr. *št'e:nga* → *Stiege* ,stuba'), u drugome o hibridnim složenicama ili poluprevedenicama (npr. *štep-sv'i:la* → *Stepp-seide* ,svileni konac').

Za adaptaciju izravnih jednostavnih posuđenica, koje „vjerno“ odražavaju osnovu modela, karakteristična je minimalna ili nikakva fleksijska prilagodba u skladu s pripadnom vrstom riječi, pa ih kao takve možemo podijeliti na adaptirane (npr. *kr'iglin* → *Krûgel* ,vrč') i neadaptirane posuđenice (npr. *fr'aj* → *frei* ,slobodan'). Adaptirane se pak posuđenice mogu dalje razvrstati u prototipno adaptirane posuđenice, kod kojih je osnova modela identična osnovi replike (npr. *c'ajgnis* → *Zeugnis* ,potvrda'), i eliptično adaptirane posuđenice, kod kojih je samo jedan segment osnove modela podudaran s osnovom replike (npr. *g'itêr* → *Gitter-ziegel* ,rešetkasta opeka').

Osim prototipnih hibridnih složenica, kod kojih je jedan segment nastao preuzimanjem, a drugi zamjenom, zabilježili smo i one kod kojih je dio nastao zamjenom zapravo prijevodni ekvivalent značenja kompletnoga modela (npr. *gros-b'a:ka* → *Groß-mutter* ,baka'). Tu osobinu imaju i hibridne složenice kod kojih je ujedno preuzet i čitav plan izraza modela (npr. *azomd'a:klê* ,dakle' → *also* ,dakle' + *d'a:klê*). Ove dvije vrste hibridnih složenica možemo nazvati djelomično i prototipno redupliciranim hibridnim složenicama.

Neizravne posuđenice, tvorene od već postojećih replika ili njihovih segmenta, mogu se podijeliti na prototipne neizravne posuđenice i pseudoposuđenice. Prototipne neizravne posuđenice dijele se dalje na neizravne izvedenice i neizravne složenice. U neizravne izvedenice

ubrajamo prototipne neizravne izvedenice (npr. *šna:jdar'ica* ,krojačica' → *šn'a:jdar* → *Schneider* ,krojač') i eliptične neizravne izvedenice (npr. *rink'-a:č* < *Ringel-taube* ,vrsta goluba'). Obilježje potonjih je da je kao osnova replike poslužio samo jedan segment plana izraza modela. Pseudoposudenice mogu biti tvorene od oba posuđena elementa, pa ih nazivamo prototipnim pseudoposudenicama (npr. *c'ugêr* ,pijanac' → *cug'ati* ,piti' → *Zug* ,gutljaj' + *-êr*), ili pak od neposudene osnove i posuđenoga nastavka (npr. *kos'a:lin* ,žvakaća guma' → *kos'ati* ,žvakati' i *-lin*). Takve pseudoposudenice nazivamo sufikslnim pseudoposudenicama.

Prikaz 2 – Klasifikacija posuđenica prema morfološkom načelu

Izravne posuđenice

- A) jednostavne posuđenice
 - a) neadaptirane posuđenice
 - b) adaptirane posuđenice
 - i) prototipno adaptirane posuđenice
 - ii) eliptično adaptirane posuđenice
- B) hibridne složenice
 - a) prototipne hibridne složenice
 - b) reduplicirane hibridne složenice
 - i) djelomično reduplicirane hibridne složenice
 - ii) prototipno reduplicirane hibridne složenice

Neizravne posuđenice

- A) prototipne neizravne posuđenice
 - a) neizravne izvedenice
 - i) prototipne neizravne izvedenice
 - ii) eliptične neizravne izvedenice
 - b) neizravne složenice
- B) pseudoposudenice
 - a) prototipne pseudoposudenice
 - b) sufiksalne pseudoposudenice

KLASIFIKACIJA GERMANIZAMA PREMA MORFOLOŠKOM NAČELU

IZRAVNE POSUĐENICE

- A) Jednostavne posuđenice
 - a) Neadaptirane posuđenice

Većinu neadaptiranih posuđenica čine u našem korpusu **pridjevi** poput *fr'aj* ,slobodan' (→ *frei*), *fr'o:* ,sretan, zadovoljan' (→ *froh*), *š'ik* ,zgodan, moderan' (→ *schick*), *šl'ank* ,vitak' (→ *schlank*), koji se, za razliku od tipičnih hrvatskih pridjeva, ne dekliniraju. No u semantičko-distribucijskom smislu uglavnom se ne razlikuju od drugih pridjeva – nose dodatnu informaciju o imenici uz koju dolaze, a na sintaktičkoj se razini realiziraju bilo kao atributi bilo kao dijelovi imenskoga predikata. Neki od njih pokazuju ograničenje u distribuciji, npr. pridjev *fr'o:* ne može biti u atributnoj funkciji. U semantičkom smislu neadaptirani pridjevi pripadaju skupu opisnih pridjeva, a nismo

zabilježili nijedan gradivni ili posvojni pridjev. Naime, gradivni i posvojni pridjevi u istraženom korpusu pripadaju skupini neizravnih izvedenica (npr. *cigl':êni* ,od opeke' → *c'igel* ,opeka'), *šna:jd'arov* ,krojačev' → *šn'a:jdar* ,krojač'). S obzirom na stupnjevanje, uz nesklonjive pridjeve koriste se perifrastične sintagme s pozitivom i oblicima *v'išê*, *b'oljê* za komparativ, te *na:jv'išê*, *najb'oljê* za superlativ.

I inače su nesklonjivi pridjevi u podravskom dijalektu i drugim inačicama hrvatskoga jezika posuđenice (npr. iz engleskoga *f'it*, *s'upêr*, iz francuskoga *bord'o:*). Imajući u vidu da se svi ti pridjevi u gramatičkom smislu jednako ponašaju bez obzira kojem jeziku davaocu pojedini model pripada, bit će da je riječ o inovaciji u sustavu hrvatskoga jezika koja ne diferencira između pojedinih jezika davalaca. U iznimnim slučajevima takvo gramatičko ponašanje može imati i „domaća“ leksička jedinica, npr. popridjevljeni predmetak *naj*, koji se također može ubrojiti u skupinu nesklonjivih pridjeva.

U popisanom korpusu **imenica** *ringêr'a:ja* ,vrsta dječjeg plesa' (→ *Ringelreihe*) jedina je nesklonjiva, neadaptirana imenica.

b) Adaptirane posuđenice

i) Prototipno adaptirane posuđenice

Većina posuđenica u našem korpusu su adaptirane **imenice**. U morfosintaktičkom smislu nimalo se ne razlikuju od ostalih imenica koje nisu posuđenice pa se mijenjaju u rodu, broju i padežu. Što se tiče pridruživanja roda, uglavnom se radi o primjeni analogije prema formalnom kriteriju završnoga glasa. Ako posuđenica završava suglasnikom, bit će muškoga roda i pripadati imeničkoj vrsti *a*. Završava li na *-a*, pripada skupini imenica ženskoga roda i vrsti *e*. Potvrđena je i imenica na *-o*, *gêst'a:po* ,gestapovac', pl. *gêst'a:pi*, pripadna imeničkoj vrsti *a*. Niti jedna imenica iz ove skupine ne pripada vrsti *i*. Osim fonetske analogije pri pridruživanju roda produktivna je i konceptualna analogija. To znači da se rod posuđenice ravna prema rodu leksema koji označavaju koncepte slične onome što ga označava posuđenica. Takav je slučaj, primjerice, s imenicama *rajt'o:zê* ,jahaće hlače' (→ *Reithose*) i *špilh'ozê* ,dječje hlače' (→ *Spielhose*), koje su pluralia tantum poput konceptualno srodnih leksema *l'ačê* ,hlače' i *g'ačê* ,gaće'. Završavaju li dočetakom *-lin*, imenice iz ove skupine mogu imati dulju i kraću množinu; tako *šar'a:zjlin* ,žarač' (→ *Schüreisen*), mn. *šarajzl'ini*, odnosno *kn'e:glin* ,valjušak' (→ *Knödel*), mn. *kn'e:gli*.

Većina **glagola** koji se mogu svrstati u skupinu prototipno adaptiranih posuđenica ima nastavak *-ati* (*špi:l'-ati* ,izigravati' → *spielen* ,igrati, glumiti', *je:kl'-ati* ,kukičati' → *häkeln*, *frle:z'-ati* ,brbljati' → *verlesen* ,prozivati'), koji je kao takav i najproduktivniji u našem korpusu. U daleko su manjem broju zastupljeni sljedeći nastavci: *-noti* (*štos-n'oti* ,udariti' → *stoßen*, *druk-n'oti* ,lagano udariti' → *drücken* ,pritiskati', *kuš-n'oti* ,poljubiti' → *küssen*), *-uvati* (*kušuv'ati* ,ljubiti' → *küssen*, *dekuvat'i sê* ,zakloniti se' → *decken*), *-eti* (*fal'-eti* ,nedostajati' → *fehlen*) i *-iti* (*mort'-iti* ,nanositi žbuku' → *mörteln*). Uz iznimku glagola s nastavkom *-noti*, svi takvi glagoli su nesvršeni. Njihovi svršeni oblici tvore se odgovarajućim prefiksima, pa se onda ubrajaju u skupinu neizravnih izvedenica. Neki glagoli tijekom adaptacije postaju refleksivni, što je vjerojatno rezultat konceptualne analogije prema glagolima koji izražavaju slične koncepte.

Osim nesklonjivih pridjeva, u korpusu je zabilježen i manji broj sklonjivih, opisnih **pridjeva**, pripadnih skupini prototipno adaptiranih posuđenica. Takvi su pridjevi *f'ajt-en* ,vlažan' (→ *feucht*), *lêd'ič-en* ,neoženjen' (→ *ledig*), *fri:š-ki* ,svjež' (→ *frisch*). Ostali pridjevi, gradivni i posvojni, tj. odnosni pripadaju skupini neizravnih posuđenica.

Većina nesklonjivih pridjeva može se koristiti i u funkciji priloga. Iako se **prilozi** ubrajaju u promjenjive vrste riječi, oni ne označavaju rod, broj i padež, pa se nesklonjivi pridjevi u službi priloga mogu smatrati prototipno adaptiranim posuđenicama, baš kao i njima slične posuđenice koje se koriste isključivo kao prilozi, npr. *šn'él* ,brzo' (↔ *schnell*). Inače, u podlozi replike priloga može biti i kakva sintagma kao leksički model, npr. *apt'a:k* ,mirno' (↔ *Habt acht!*).

S obzirom na njihovu pragmatičku funkciju u uskličnim rečenicama, pojedini se prilozi i pridjevi mogu koristiti i kao **uzvici**, npr. *k'uš!* ,tihu' (↔ *kusch*), *apt'a:k!* ,mirno' (↔ *Habt acht!*), *cur'uk!*, *cur'ik!* ,natrag' (↔ *zurück*), *šn'él!* ,brzo' (↔ *schnell*). Isključivo kao uzvik koristi se posuđenica *a'uf!* ,gore! hajde!' (↔ *auf*).

Brojevi *cv'ancik* ,dvadeset' (↔ *zwanzig*) i *f'ircik* ,četrdeset' (↔ *vierzig*) koriste se samo u sklopu kartaškoga nazivlja iako im i tu konkuriraju brojevi *dv'ajst* i *čêtrd'êsêt*.

ii) Eliptično adaptirane posuđenice

Sve eliptično adaptirane posuđenice u našem korpusu su **imenice**. Za njih je karakteristično da se pri tvorbi replike ne preuzima čitav leksički model nego samo jedna komponenta složenice. Takve su imenice npr. *g'itêr* ,rešetkasta opeka' (↔ *Gitter-ziegel*) i *o:bêr* ,natkonobar' (↔ *Ober-kellner*).

B) Hibridne složenice

Osim jednoga priloga, sve hibridne složenice su **imenice**. Protipne hibridne složenice su npr. *štep-sv'i:la* ,svila za šivanje' (↔ *Stepp-seide*), *veš-k'u:jna* ,kuhinja u kojoj se iskuhava i pere rublje' (↔ *Waschküche*), *brk-b'i:nda* ,povez za brkove' (↔ *Schnurrbart-binde*). Primjeri za prototipno reduplicirane hibridne složenice su *dirin-d'ekla* (↔ *Dim* ,djevojka' + *d'ekla* ,djevojka'), *azom-d'a:klê* (↔ *also* ,dakle' + *d'a:klê*). Djelomično reduplicirane hibridne složenice su npr. *gros-b'a:ka* ,baka' (↔ *Groß-mutter* ,baka' + *b'a:ka*) i *špic-na:d'imek* ,nadimak' (↔ *Spitz-name* ,nadimak' + *na:d'imek*).

NEIZRAVNE POSUĐENICE

A) Prototipne neizravne posuđenice

a) Neizravne izvedenice

Kao neizravne izvedenice u našem se korpusu pojavljuju imenice, pridjevi i glagoli. Uzme li se u obzir da je rječotvorbena strategija izvođenja u hrvatskom jeziku iznimno plodna, gotovo da je i nemoguće utvrditi točan broj neizravnih izvedenica među germanizmima u durdevečkom govoru.

Imenice neizravne izvedenice mogu se izvesti iz drugih imenica (*japate:kar-'ica* ,ljekarnica' ↔ *japat'e:kar* ,ljekarnik' + *-ica*; *grunt-'a:š* ,seljak' ↔ *gr'unt* ,imanje, zemljište' + *aš*; *š'oc-a* ,ljubavnica' ↔ *š'oc* ,ljubavnik' + *a*) i glagola (*lif'r-anjê* ,nabava' < *lif'r'ati* ,nabavljati' + *-anjê*). **Pridjevi** se pak izvode od imenica, u prvom redu posvojni i gradivni (npr. *šna:jd'ar-ov* ,krojačev', *šna:jd'ar-ski* ,krojački' ↔ *šn'a:jdar*, *cigl'ê:ni* ,od opeke' ↔ *c'igel* ,opeka'). Svi prefigirani **glagoli**, koji su u pravilu svršeni, ubrajaju se u neizravne izvedenice (npr. *z-di:nst'ati* ,spirjati' ↔ *di:nst'ati* ,pirjati', *po-cukor'iti* ,pošećeriti' ↔ *cukor'iti* ,šećeriti', *prê-šalt'ati* ,promijeniti brzinu' ↔ *šalt'ati* ,mijenjati brzine', *na-rikt'ati* ,namjestiti' ↔ *rikt'ati* ,namještati' i mnogi drugi).

Poseban slučaj neizravnih izvedenica su eliptične neizravne imenice. Tvore se od segmenta označitelja modela i kakvoga nastavka jezika primaoca, npr. *rink-'a:č* ,vrsta divljeg goluba' ↔ *Ringel-taube*.

b) Neizravne složenice

Neizravne složenice tvore se od već postojeće replike i kakvoga leksema jezika primaoca koji nije replika. Neizravne se složenice vrlo rijetko pojavljuju u našem korpusu. Primjer: *špajzpij'a:nec* ,potajni alkoholičar' → *šp'a:jza* ,ostava' + *pija:n'ec*.

B) Pseudoposudenice

a) Prototipne pseudoposudenice

U protipne pseudoposudenice ubrajamo lekseme jezika primaoca koji su tvoreni od osnove modela i kakvoga nastavka koji se zbog čestote pojavljivanja u drugim posuđenicama osamostalio, npr. *bêzêc-'e:rati* ,rezervirati' → *besetzen* ,zauzeti', *c'u:g-êr* ,pijanac' → *cug-ati* ,piti' + *-er*.

b) Sufiksalne pseudoposudenice

Sufiksanim pseudoposuđenicama smatramo one lekseme jezika primaoca koje se tvore od kojega domaćega leksema i posuđenoga sufiksa za koji se čini da se osamostalio zbog zastupljenosti u brojnim replikama. U našem korpusu takav je, primjerice, sufiks *-lin*, zastupljen ne samo u brojnim izravnim posuđenicama koje označavaju predmete, nego i u desetak leksema kojih su osnove domaći morfemi, npr. *dog'a:-lin* ,visok i mršav muškarac', *d'rb-lin* ,nespretnjaković', *drž'a:-lin* ,držalo', *kos'a:-lin* ,žvakaća guma', *kv'ac-lin* ,loptasti završetak dječje pletene kape', *prck'e:t-lin* (šalj.) ,bučni motorkotač', *prcm'e:z-lin* (šalj.) ,malo dijete', *puv'a:-lin* (šalj.) ,usta' (u kontekstu kada se netko, obično dijete žali da mu je npr. juha prevruća), *šm'r:k-lin* ,iscjedak iz nosa', *štakor-l'i:n* ,otrov za štakore'. Potvrđen je i primjer za sufiks *-ajzlin* u riječi *gur'a:jzlin* (prema *g'urav* ,mršav'), tvorenoj prema analogiji iz rugalice *gur'a:jzlin* – *šar'a:jzlin*, u kojoj se mršava osoba uspoređuje sa žaračem.

ZAKLJUČNA NAPOMENA

Većina posuđenica u našem korpusu su imenice koje se u većini slučajeva mogu klasificirati kao prototipno adaptirane posuđenice. Drugu veliku skupinu germanizama čine glagoli koji su ravnomjerno zastupljeni u skupinama prototipno adaptiranih posuđenica i neizravnih izvedenica. Najveći broj pridjeva može se kategorizirati kao neizravne izvedenice, dok ih se tek manji broj pojavljuje u kategorijama neadaptiranih i prototipno adaptiranih posuđenica. Ova opća zapažanja upućuju na činjenicu da se većina germanizama u đurđevečkom govoru može svrstati u prototipno adaptirane posuđenice i neizravne izvedenice. Sve ostale ovdje opisane morfološke kategorije posuđenica potvrđene su tek u neznatnom broju slučajeva.

LITERATURA:

1. Anić, Vladimir (1994): *Rječnik hrvatskoga jezika*. Drugo, dopunjeno izdanje. Zagreb: Novi liber.
2. Babić, Stjepan (1986): *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. (Djela JAZU, Razred za filologiju, Knjiga 62). Zagreb: JAZU, Globus.
3. Barić, Eugenija i dr. (1990): *Gramatika hrvatskoga književnoga jezika*. 2. izd., Zagreb: Školska knjiga.
4. Bechert, Johannes; Wolfgang Wildgen (1991): *Einführung in die Sprachkontaktforschung*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
5. Filipović, Rudolf (1986): *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. (Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za filološke znanosti. Knjiga 59). Zagreb: JAZU i Školska knjiga.

6. Lončarić, Mijo (1996): „Naglasne osobitosti podravskog dijalekta kajkavskoga narječja“. *Durđevečki zbornik*, str. 145-150.
7. Maresić, Jela (1992): „Fonološki i morfološki opis govora Podravnih Sesveta“, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 446. Zagreb: HAZU. Razred za filološke znanosti, str. 71 - 91.
8. – (1996a): „Tragom nekih povijesnih imena podravnih sela“. *Durđevečki zbornik*, str. 137-143.
9. – (1996b): „Rječnik govora Podravnih Sesveta“. *Filologija* 27, str. 153-228.
10. – (1999): „Durđevečki rječnik“. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 11, str. 187-254.
11. – (2000): *Morfologija podravnih govora*. Zagreb: Filozofski fakultet (disertacija).
12. Piškorec, Velimir (1997): *Deutsches Lehngut in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Durđevac in Kroatien*. (Schriften zur deutschen Sprache in Österreich; Bd. 22). Frankfurt am Main - Berlin - Bern - New York - Paris - Wien: Lang.
13. – (2002): „Njemačko-hrvatski jezični dodir u durđevačkoj Podravini“, *Časopis za suvremenu povijest* 34, br. 3, 2002., str. 853-869.
14. Weinreich, Uriel (1953): *Languages in Contact* (Publications of the Linguistic Circle of New York). New York.
15. Werner, Reinhold (1981): „Systemlinguistische Aspekte der Integration entlehnter lexikalischer Einheiten“. *Sprachkontakt als Ursache von Veränderungen der Sprach- und Bewußtseinsstruktur: eine Sammlung von Studien zur sprachlichen Interferenz*. Hg. Wolfgang Meid und Karin Heller. (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft 34). Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, str. 219-235.

SUMMARY

ONOMASIOLOGY AND MORPHOLOGY OF GERMAN LOANWORDS IN THE TOWN DIALECT OF ĐURĐEVAC IN NORTHERN CROATIA

The introductory part of the paper gives an overview of some basic terms of loanword study as one of the central fields of contact linguistics. The second part is dedicated to the features of the Kajkavian dialect of Podravina to which also belongs the dialect of the town of Đurđevac. Presented are also general data about the German–Croatian language contact that was very intensive in the Đurđevac area between the second half of the 16th century and the 1880's as this area was a part of the Military Border in Croatia. The third part of the paper contains an onomasiological list of selected German loanwords in the dialect of Đurđevac, while the fourth part deals with the morphology of these loanwords and the possibilities of their classification.